

SHAXSDA QOBILIYAT RIVOJLANISHINING PEDAGOGIK- PSIXOLOGIK OMILLARI

Dilmurodova Z.D.

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti psixologiya kafedrası
o'qituvchisi*

Tayanch so'zlar: qobiliyat, usul, shaxs, omil, rivojlanish, iste'dod, iqtidor, malaka, bilim, amaliyot, individual psixologik xususiyat.

Ключевые слова: способность, метод, личность, фактор, развитие, талант, склонность, умение, знание, практика, индивидуально-психологическая характеристика.

Key words: ability, method, personality, factor, development, talent, aptitude, skill, knowledge, practice, individual psychological characteristic.

Резюме:

Ushbu maqolada qobiliyatning shakllanishi varivojlanishi haqida bayon etilgan.

Резюме:

В данной статье описывается развитие формирования способностей.

Summary:

This article describes the development of ability formation.

Qobiliyat - insonning individual salohiyati, imkoniyatlari. Qobiliyat bilimdan keskin farqlanadi, bilim mutolaa natijasi hisoblanadi, Qobiliyat shaxsning psixologik va fiziologik tuzilishining xususiyati sanaladi. Qobiliyat ko'nikma, malakadan farq qiladi. Qobiliyat insonga berilgan in'om sifatida qaraladi. Aksariyat ilmiy manbalarda mohirlik bilan qobiliyat aynanlashtiriladi. Qobiliyat inson tomonidan ko'nikma va malakalarning egallanishi jarayonida takomillashib boradi. Har qanday qobiliyat turi shaxsga tegishli murakkab psixologik tushunchadan tashkil topgan bo'lib, u faoliyatning talablariga mutanosib xususiyatlar tizimini o'z ichiga oladi. Shuning uchun qobiliyat deganda birorta xususiyatning o'zini emas, balki shaxs faoliyatining talablariga javob bera oladigan va shu faoliyatda yuqori ko'rsatkichlarga erishishni ta'minlashga imkoniyat beradigan xususiyatlar sintezini tushunmoq lozim. Barcha qobiliyat uchun tayanch xususiyat - kuzatuvchanlikda, ya'ni insonni fahmlash, obyektдан u yoki bu alomatlarni ko'ra bilish, ajrata olish

ko'nikmasidir. Qobiliyatning yetakchi xususiyatlaridan biri - narsa va hodisalar mohiyatini ijodiy tasavvur qilishdir. U shaxsning shakllanishi va rivojlanishi natijasi bo'lishi bilan birga, tabiiy manbaga ham ega. Bu tabiiy manba ko'pincha zehn tushunchasi bilan yuritiladi. Zehn muayyan bir faoliyatga yoki ko'pgina narsalarga nisbatan ortiqcha qiziquvchanlikda, moyillikda, intilishda namoyon bo'ladi. Zehn nishonalari deganda qobiliyat ichki imkoniyatlarining tabiiy asosini tushunish lozim. U ishtiyoq, moyillik, mehnatsevarlik, ishchanlik, talabchanlik kabilarning mahsulidir. Qobiliyat umumiy va maxsus turkumlarga ajratiladi. Umumiy qobiliyat deganda yuksak aqliy imkoniyat va taraqqiyot tushuniladi. Qobiliyat tabiiy ravishda shakllanishi va muayyan reja asosida rivojlantirilishi mumkin. Qobiliyatni ma'lum faoliyatga moyillik yoki intilish orqali, tabiiy zehn nishonalari aniqlash, mutaxassis rahbarligida uzluksiz faoliyatga jalb etish, qobiliyatni takomillashtirishning maxsus vositalarini qo'llash, shaxsning faollik alomatlarini maksimal darajada rivojlantirish, inson shaxsiga alohida yondashuvni umumiy talablar bilan uyg'unlikda olib borish va boshqa orqali rivojlantirish yo'llari mavjud. Qobiliyatning yuqori darajasi iste'dod va daholik (qarang Daho) namoyon bo'ladi. Qobiliyatlar, aslida, tug'ma bo'ladi. Qobiliyat tug'ma bo'lsada uning rivojlanishi ijtimoiy muhitga ham bog'liq bo'ladi

B.M.Teplov, K.K.Platonov, A.N.Leontiev, L.S.Vygotskiy emperik tarzda rivojlangan qobiliyatlarni o'rganishga hissa qo'shganlar. B.M.Teplov "Qobiliyat" tushunchasi har doim uchta belgini o'z ichiga oladi deb ishongan:

1. Qobiliyat tushunchasi bir odamni boshqa odamdan ajratib turadigan individual psixologik xususiyatlarni tushunamiz.

2. Barcha individual xususiyatlar qobiliyat deb atalmaydi, ko'plab faoliyatlarning muvaffaqiyati bilan bog'liq.

3. Qobiliyat tushunchasi faqat ma'lum bir shaxs tomonidan ishlab chiqilgan, ko'nikmalar bilan chegaralanib qolmaydi.

K.K.Platonova esa qobiliyatni shunday ta'riflaydi: "Qobiliyatlar – bu ma'lum bir faoliyatni o'zlashtirish va uni takomillashtirish muvaffaqiyatini belgilaydigan shaxsiyat sifati"

Qobiliyat to'g'risida ko'plab olimlarimizning, psixologlarimizning fikrlarini ko'rishimiz mumkin. Darhaqiqat qobiliyat individual psixologik xususiyat bo'lib insonga tug'ma ravishda beriladi va uni shaxsda namoyon bo'lishi bilan rivojlantirishga qaratilgan ishlar ayni muddao bo'ladi albatta. Bilamizki barcha insonlarda qobiliyat shakllanadi lekin shaxsning aynan o'zi yoki atrofdegilar tomonidan anglanishi qobiliyatni rivojlantirishning eng muhim dastlabki omili hisoblanadi.

Qobiliyat rivojlanishining yana bir omili bu aniqlangan qobiliyat turi bilan muntazam rivojlantiruvchi mashg'ulotlarda bo'lish, aynan shu aniqlangan qobiliyat turi bilan shug'ullanishni talab qiladi. Biz yuqorida aytgan birinchi omil ya'ni barcha insonlarda qobiliyat mavjud va u shakllanadi lekin shaxsning aynan o'zi yoki atrofdegilar tomonidan anglanganligi bilan uni rivojlanishi uchun olib boriladigan mashg'ulotlar amalga oshirilmasa bu qobiliyatning uyg'onmay uxlab qolishiga zamin bo'ladi. Albatta bu jarayonda mutaxassis pedagog-psixolog bilan ota-ona, bola birgalikda hamkorlik asosida ishlashi kutilgan natija beradi.

Adabiyotlar:

1. Pedagogical and psychological nature of ability. Dilmurodova Zilola Davron qizi // *European Journal of Interdisciplinary Research and Development* 27, 1-4, 2024.
2. Qobiliyat rivojlanishiga ta'sir qiluvchi psixologik omillar. Sharapova Dildora Baxtiyarovna // *Международный научный журнал «Научный импульс»* № 3 (100), часть 1 Октябрь, 2022
3. Дилмуродова З. Развитие способностей детей младшего школьного возраста // *Актуальные проблемы обучения социально- гуманитарных наук в медицинском образовании.* – 2023. – Т. 1. – №. 1. – С. 487-493.
4. Dilmurodova, Z. D. (2023). Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning psixologik xususiyatlari va ularning qobiliyat darajalari aniqlash. *Научные исследования и общественные проблемы*, 1(1), 33-37.
5. Dilmurodova, Z. (2023). Bola qobiliyatini barvaqt aniqlash muhim!. *Youth, science, education: topical issues, achievements and innovations 2023 Prague, Czech.*
6. Bekmurodovna, Z. D. (2022). Matematik tushunchalarning ta'riflash metodikasi. *Journal of new century innovations*, 11(5), 173-175.
7. Dilmurodova, Z. D. (2022). Psixologiyada qobiliyat muammosi. *Актуальные проблемы обучения*, 1(2), 15-25.
8. Jumayevich, E. N., & Talipjanovna, M. N. (2023). Characteristics of implementing the cluster approach in the educational system. *International Journal of Pedagogics*, 3(02), 44-47.
9. Ходжамкулов, У. Н., Мадгапилова, НТ (2020). Необходимость и условия формирования кластера педагогического образования (на примере системы образования Узбекистана). *Европейский журнал исследований и рефлексии в образовательных науках*, (8), 4.
10. Madgapilova, N. T. (2023). Social-psychological cooperation of educational organizations and theoretical basis of the cluster approach. *Экономика и социум*, 11(114), 554-560.
11. Madgapilova, N. T. (2022). Kasbiy kompetentlik o'rganish ijtimoiypsixologik fenomen sifatida. *Development and innovations in science*, 1(1), 7-12.